

Х. ПОЛЕНАКОВИЌ

БИОГРАФСКИ ПРИЛОГ ЗА ЗАПОЗНАВАЊЕТО НА ЦИНОТ

— ЕДНО АВТОБИОГРАФСКО ПИСМО НА ЦИНОТ ОД 1856 ГОД. —

Во печатените работи на Јордан Хаџи Константинов — Цинот (во дописките, драмските обиди, стихотворбите, — објавени во Цариградски вестник) се среќаваат низа интересантни податоци за неговиот живот и неговата работа. Особено многу такви податоци наоѓаме во неколку негови писма, што ги упатувал до разни луѓе, на своја иницијатива, или по нечие барање, а со желба да се добијат податоци за познатиот учител и борец, за да можело да се преземат некакви мерки во негова (на Цинот) полза.

Познато е едно вакво, автобиографско писмо, што го напишал Цинот за време на прогонството во Гјузел-Хисар на 12.IV.1863 година. Ова писмо го објави Д. Мишев: Едно писмо отъ прочутия даскалъ Джинотъ до Н. П. Тъпчилешовъ¹⁾. За писмото Мишев можеше да рече дека тоа претставува „скелет на автобиографија“, додавајќи дека во овој „скелет“ недостигаат дати, осветлувања на фактите и приказ на лицата што се спомнуваат во писмото. Последново се обиде да го стори Мишев со своите коментари кон писмото.

За разлика од ова писмо, коешто е пишувано во една особено тешка ситуација, па секако заради тоа и има еден телеграфски стил, останатите две автобиографски писма на Цинот — за коишто се знаеше понешто досега, главно, од некои извадоци од истите, што сум ги употребил во неколку свои студии за Цинот, — пишувани се со една живост, динамичност и драматичност, што е својствена за речиси сите работи на Цинот.

Најстарото автобиографско писмо на Цинот — за коешто јас знам дека постои — е она писмо, што Цинот го напишал на 9.II(?)1856 година во Скопје и го упатил во Белград до Горѓе К. Поповиќ. Една одломка од ова писмо бев објавил неодамна во својата расправа: Против кој вла-

¹⁾ Писмото е објавено во списанието: Минало, Българо-Македонско научно списание Година I, книга 2, страна 187—202, София 1909.

дика е уперена песната на Андреја Петкович „Глас от далека землја?“²⁾ Ова писмо го публикува Климе Џамбазов: Борбата на Џинот за скопското народно училиште (1848—1857),³⁾ заборавајќи да спомене дека за ова писмо веќе беше известена нашата наука. Писмото не е во целост објавено ни од Џамбазов, а со оглед на тоа дека и објавениот прв дел од писмото е даден многу некритично, неупотребливо за науката, истото во целост, го публикувам заедно со останатите материјали од Џинот најдени во архивата на некогашното Друштво српске словесности, со коешто Џинот прилично долго време одржувал жива врска. Овие материјали ги публикувам во изданието на Филозофскиот факултет во Скопје, во едицијата „Материјали“, книга 2.

Набргу по испраќањето на автобиографското писмо од 9.II(?)1856 г., на 23 април истата 1856 година, пак од Скопје, Џинот испраќа едно ново писмо до Белград. Во него, природно, ќе повтори некои податоци од претходното писмо, но ќе даде и илјада нови, многу интересанти. Ова писмо сум го користел досега повеќе пати, во разни свои расправи, објавувајќи повеќе одломки од него. Прв пат го употребив ова писмо во расправата: Изворот на Таблица прваја од Јордан Хаџи Константинов-Џинот⁴⁾, објавувајќи ги оние партии од писмото, во коишто станува збор за прогонувањата на коишто бил изложен Џинот од велешките владици. Подоцна во критиката: За библиотеката на Џинот⁵⁾ исто така дадов една одломка од ова писмо во којшто се говори за судбината на библиотеката од Џинот. На крајот, и во расправата спомната во забелешката број 2, го употребив ова писмо, давајќи една одломка во врска со прогонувањата на коишто бил изложен Џинот од страна на велешкиот владика Авксентија.

Во продолжение го објавувам писмото во целост, без било какви измени. Писмото е пишувано на танка, сина хартија, со мастило, како што е случај со речиси сите писма што ги упатувал Џинот до Друштвото српске словесности (односно Читалиштето белградско). Во забелешките кон писмото ги давам најнужните објаснувања за истото; на

²⁾ Годишен зборник на Филозофскиот факултет на Универзитетот во Скопје, Историско-филолошки оддел книга VI—3, стр. 83—84.

³⁾ Просветно дело, списание по педагошки прашања, бр. 9—10, Скопје, стр. 568—590, особено страна 570—73 на стр. 570—571 даден е факсимил од писмото.

⁴⁾ Проф. X. Поленаковиќ: Неколку книжевно-историски прилога, Нов ден, IV, 1948, бр. 6, стр. 47—50; препечатено во книгата: Страници од македонската книжевност, Скопје, 1952, стр. 130—142; особено стр. 50, 53 односно 133, 136.

⁵⁾ Годишен зборник на Филозофскиот факултет на Универзитетот во Скопје, Историско-филолошки оддел, книга IV-6, стр. 5.

крајот го давам, во факсимил, вториот дел од писмото, важен заради потписот, во којшто покрај познатото презиме на нашиот преродбеник: Константинов се јавува и надимката: Ч(инов) и презимето: Трајков, што инаку доста ретко се појавува во досега познатите потписи на Џинот.

Молимъ Брате Јордане⁶⁾.

Да ми кажешъ до денеска како ти е помино?

Почитаемый Господине! До денеска добро поминахъ, и добро живеяхъ, и не ме е сретнала никаква скудность и сиромашја, а отъ денеска тамо Богъ всемилостивъ како ке заповѣди.

Ето има 15 години⁷⁾ како ме гонатъ владыцы и богати гражданы, и тако ако бы го гонилъ некој дяволо, истый дяволъ бы умрелъ ако е безплотенъ.

Можешъ да ми речешъ: лошъ си, за това те гонатъ. Но несамъ лошъ, ни па искамъ лошото.

Азъ во Велесъ отъ прво дѣца кога заучихъ, почехъ да гы учамъ: Букваръ, св. Историја, Црквена Историја, Оглашение вѣры, Географја, Всеобщая Историја, Грамматика съ художнословие и диалектика, Црквена оправа (?), Тлкование все священнописаніе, Митологија итд. наредъ, т. е. формално и сложно, и почеха нашите дѣца да прѣдуспѣвуютъ и плодъ да принесуютъ и тако мене вси наши гражданы ме узвышиха до небеси.

Но имахме у велесѣ още 4 мина учители, кой една можеха име да пишатъ: 1. се зове даскаль Митра⁸⁾, 2. даскаль Елиско⁹⁾, 3. даскаль Томо, 4. и 5. гречески даскали¹⁰⁾, но они поуредно учеа; азъ радейки съ добра душа и жешка крвъ, не помыслухъ и не самъ зналъ що е гонение и завистъ и хула; нимъ отъ мене имъ се досади и единъ другъ се учеа како бесны, на кои ли начинъ да развалятъ уредното ми училище.

Па владыката на ногкти си гледаше, тако да ме афореса и да прогласи: како вретически учамъ.

⁶⁾ Ова писмо нема одделен број од Деловодникот на Друштвото српске словесности, туку е приодадено кон бројот 64/1856 година.

⁷⁾ Во писмото што го објави Мишев (в. заб. бр. 1) Џинот тврди дека од 1838 година (како 18 годишен) ја започнал борбата против „гречуљите“.

⁸⁾ За даскал-Митре има доста податоци кај Карамфилович, Хаџи Васиљевиќ и др. Види забел. 3, стр. 195 кај Мишев (Забел. бр. 1).

⁹⁾ Како и за даскал Митре, исто така и за даскал Елиско има податоци на повеќе места; Види и: Хр. Чочковъ, Градъ Велесъ, Учебното дѣло до револуционитъ борби, София 1929, стр. 25.

¹⁰⁾ За грчките даскали може да се претпоставува на кои мислел Џинот; Мишев во забел. бр. 4, стр. 195 говори за грчкиот даскал Махман; вториот грчки даскал дали е Јоан Жинзифов, на кого се жали Џинот во писмото од 1863?.

Петината даскали совокуплено ме осуждаватъ предъ владыка Игнатія¹¹⁾, како самъ фармазонъ (отрователъ а они сами не знаеха що ќе се рече фармазонъ).

(стр. 2)

Владыката абіе прызива да се собератъ вси наши чорбажіи (тако се говоратъ въ Турско првогражданите), а чорбажія на славенскій се зове чанколизъ или лижикотли.

Они на тој часъ се собраха. Не можамъ да речамъ да се лоши нашите граждани, колкото се препрости и неучени, и покорны на св. црква.

Владыката: Знаете ли зашто самъ ве призвалъ?

Вси: Незнаеме Господине!

Онъ: Тој! Тој! Еретигъ! Фармазонъ! Тој сака да ни расипе вѣрата, анатема нему!

Они со страхъ и трепетъ: кој Господине?

Онъ: Мосне харно го знаѣте! И ви! И ви сте ятакъ!

Они: Опрости, Господине (вси му цѣливаха рука)! Опрости, опрости! Да му е... конѣ майката, не ни е потребенъ! Та дека не сме знаеле ніе, та несме ли поминале?

Владыката: Ете сега паметно чорбажія! Ты го си аксиосъ на го чорбажія быднешъ! Я ќе го речамъ на аянино да го тури чорбажія.

Они вси: Хвалати Господине! Что искашъ отнасъ?

Владыката: Да го испудите тој чапкънъ учителъ, тој Јорданъ копилъ сефи пушъ! Мене го кажатъ попови хулили на анафора и на икони, тој е дяволосъ, анатема нему!

Они: Сега ќе го испудиме!

Токо ето ти два Сеймена (Пандура), ме отведоха на аянски конакъ, още не заставахъ, ми привыка Али-бегъ Кіоро¹²⁾ (така се зове), дишари пушъ! Сефи пезевенгъ, хѣн зъръ кяфиръ! калкасънъ мехтуптенъ зере шейтана сени верърѣмъ! куюнусъ хапси о жена-бети!¹³⁾

Привикаха другите: айде шинди башла, та ярѣнъ гидерсе мехтупте, сургунъ едежейсь ону¹⁴⁾.

Азъ плачейки дома си дојдохъ, приятелите ме оставиха, сродниците отъ мене се крыеха.

¹¹⁾ За владыката Игнатія има пишувано на повеќе места, но да се види Мишев, бел. 2, стр. 194.

¹²⁾ Миленко С. Филиповић, Емин-Ага и Ѓор Али-Бег, Јужни преглед, Скопље, 1935, стр. 69—75.

¹³⁾ Надвор развратнику! пропалицо подводаџиска, свињо безбожничка. Да го напуштиш школото, инаку ќе те братам по гаволите. Фрлите го в затвор проклетникот.

¹⁴⁾ Ајде сега почни (пушти го), та утре ако оди на школо, ќе го испратиме во прогонство.

Нощта дојде единъ човекъ ме извика отъ прозора, ми рече: скри книгыте, зашто утре още рано сеймени ќе дојдатъ отъ владыката, ќе ти ги зематъ и ќе ти ги изгоратъ.

(страна 3)

Ја ноштя ги пренесохъ въ чича Лаза единъ добродушенъ хрїстиянинъ и тамо ги скрыхъ въ една праздна вѣнска бочва.

Изутрината дојдоха сеймените, ми најдоха само единъ Кіевопечерскіи Патерикъ ми го зеха.

На Успеніе пресвятыя Богородицы въ црква ми прочетиха афорезмо, и запретиша никој дете да непуши у мене да учи. Но Цинцарите¹⁵⁾ до толко зло ми сториха, што незнае ни самый дѣволъ.

Три години тој владыка ме гонеше.

Но язъ отидохъ въ Солунъ, въ св. Гора, въ Хиосъ (Сакъсъ), въ Патмосъ, и па си дојдохъ дома. Па почехъ да учамъ возлюбленните нашы Славчиня, и ступахъ съ едно уредно напредіе, и успѣхъ показахъ.

Но въ тая година дојде новъ владыка именемъ Тео-клитъ¹⁶⁾, кој, како ме виде рече: добръ учитель, т. е. калосъ дѣдаскалосъ, ине пепедевменосъ, омосъ, ине акоминеосъ, дѣа туто дѣн гинете на инаї дѣдаскалосъ¹⁷⁾.

Цинцарите се совокупиха, и му рекоха: Господине! Тој учитель што го зоватъ Јорданъ Х. Константиновъ, съ прво да гледашъ да го изгонишъ, зашто ако го оставишъ да учи: онъ е трудолюбивъ и иска своите славени да ги разбуды, ако они се разбудатъ, за тебе и за насъ добръ берикетъ ќе нема. Та! зато е добро да немаатъ ученіе.

Абіе ги тура нашите граждани въ немиръ и въ неслога и въ завистъ, почна мене да ми копа гробъ. Единъ день ги призыва всички граждани, и имъ чини една голема церемонія, па имъ говори: „Добри хрїстияны! Засто за единъ учитель, да быдеме на тарифъ и на хиянстлукъ? Онъ ве направи на татковъ(!) тертипъ да быдете, ќе ви расипе градо, ве жалимъ! Токо со време испудете го!“

(стр. 4)

Съ много злоизмысленія, и тој владыка ми разори многотрудното училище!

¹⁵⁾ Миленко С. Филиповиѣ, Цинцари у Велесу, Јужни преглед, Скопје, 1936, 173—180.

¹⁶⁾ За владыката Теоклит има пишувано на повеќе места; но да се погледа Мишев, заб. 5, стр. 195.

¹⁷⁾ Добар учител; културен е, но уште е млад, затоа не може да биде учител.

Я отидохъ въ влашко и въ Београдъ, и па си дојдохъ дома, почехъ още поуредно да учамъ; но дојде другъ владыка именемъ Авксентія¹⁸⁾ Болгаринъ, но хиліядо пути по золь отъ првите. — Онъ како дојде разбра ради мене, ме призва, и ми рече: 300.000 гроша ке дадамъ, я ти ке останешъ я я, овде въ велесъ! токо ерзйленъ бегай! Онъ ме кл'на и се опна добро, но и я силно се сопротивихъ, най-после въ црквите даде проклетія, кой ке прати у мене дете да учи да е проклетъ. Въ тья дни отъ Скопъ ми пратиха 23 писма да имъ быдамъ учитель, я некехъ. Защо знамъ що ке ми дојде на глава.

Найпосле сами дојдоха отъ велесъ ме кренаха, и по моя воля училище ми наредиха, и такво беше Скопское училище, що въ всичка Турція още нема, и мучное да има.

Ги учехъ: Букваръ, Св. Исторія, Црк. Исторія, Присловицы, Рачуница и Диплографія, Географія, Грамматика, Всеобщая Исторія, Митологія, Фісика, Класически списанія¹⁹⁾ и т.д. и т.д. и явно беше моето трудолюбие кое и успѣхъ даде, и всегде се прочу.

Но владыката и 5 греци на турцы ме дадоха, рекоха е Московски шпiонъ, турцыте ме изгониха.

Я отидохъ въ Цариградъ, и па въ Скопъ дојдохъ, за да се покажемъ какъ сам благороденъ и родолюбивъ.

въ велесъ ми учиниха 700.000 найголеми злины, у Скопъ 3.000.000 злины и 656.836 Потурчени хули, и то владыката и петина греци потурченицы, и некој простацы Болгары, кои не ти знаятъ ни две ни три.

Никој не ми е далъ ни две пари, ето три и полъ години Богъ Господъ ме живи и св. Богородица. Та за това косата ми обеле. Три пути руците опако ми врзале низащо. Господи, не имъ пиши грехъ зашто незнаятъ что творатъ.

23 апрелъ 1856
Скопъ

Јорд. Х. Константиновъ Ч. Трайковъ

Напомена: На левата маргина, усправно, се дадени, како постскрипtum, овие зборови: „Дайте на Јордана Х. Константинова една корка хлебъ!“

¹⁸⁾ За Аксентија има многу пишувано; да се види Мишев, заб. 9. стр. 196 и мојот прилог спомнат во заб. 2.

¹⁹⁾ Школската програма на Цинот е публикувана во Цариградски вестник 1852, бр. 68; за неа има пишувано доста; да се види моето мислење искажано во критиката, овдека спомната во забелешката бр. 5 на стр. 24.

H. Polenaković

CONTRIBUTION BIOGRAPHIQUE À LA CONNAISSANCE
DE J. H. DŽINOT

(Résumé)

Dans cette contribution on publie une lettre autobiographique de J. H. Džinot, rédigée à Skopje le 23 avril 1856. La lettre fut adressée à Belgrade et avait pour destinataire un certain Georgi Popović, d'origine de Skopje, qui avait émigré à Belgrad où il s'occupait du commerce. La lettre est trouvée dans les archives de l'Académie serbe des sciences, et son intérêt consiste dans l'abondance des renseignements nouveaux relatifs à la vie et à l'activité de Džinot.
